

بسم الله الرحمن الرحيم

چگونه به کودک واژه بیاموزیم

آموزش واژه، بازی های آموزشی

به کودکان پیش دبستانی

منصور ریاحی جلوانی

ریاحی چلوانی، منصور، ۱۳۵۱ ..
چگونه به کودک واژه بیاموزیم، آموزش واژه با بازی های آموزشی
به کودکان پیش دبستانی - قم: نشر کوثر ادب، ۱۳۸۷.
ISBN : 964 - 8666 - 19 - 9 ۲۱۶ ص.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

چاپ اول.

۱. بازی های کودکان ۲. بازی های آموزشی ۳. بازی های کودکان

چ ۸ ر ۳۵ / ۱۱۴۰ LB

۱۳۸۷

چگونه به کودک واژه بیاموزیم

آموزش واژه با بازی های آموزشی به کودکان پیش دبستانی

منصور ریاحی چلوانی

- ناشر: انتشارات کوثر ادب ● چاپ اول: بهار ۱۳۸۷
- شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه ● چاپ: چاپخانه سپهر
- تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۶۵۱۸۲۳۱
- بها: ۲۰۰۰ تومان

* حق چاپ برای ناشر محفوظ است *

۹	سخن نویسنده
۱۴	پیشگفتار
۱۵	تعریف مفاهیم
۱۵	حوزه‌های معنایی
۱۷	واژگان پایه
۱۸	واژگان پایه نوشتاری
۱۸	واژگان پایه خواننداری
۱۸	واژگان پایه گفتاری
۱۸	واژگان پایه شنیداری

فصل اول: ویژگی‌های بازی

۲۱	مقدمه
۲۲	چرا بازی؟
۲۸	ارزش‌های بازی
۲۸	ارزش اجتماعی بازی
۳۱	ارزش آموزشی و تربیتی بازی
۳۲	ویژگی‌های مطلوب بازی‌های زبانی
۳۷	چه بازی‌هایی برای کلاس مناسب است؟
۳۱	نکات قابل توجه هنگام استفاده از بازی

فصل دوم: بازی‌های آموزشی

■ بخش اول:

اطلاعات درباره زبان آموز.....	۴۵
اطلاعات مربوط به واحدهای کار.....	۴۶
شیوه انتخاب واحدهای کار و واژه‌های پایه.....	۴۷
ساختار کلی واحدهای کار.....	۴۸

■ بخش دوم: انواع شیوه‌های تدریس بازی محور:

شیوه نمایشنامه‌ای (ایفای نقش).....	۵۰
شیوه ببین و بگو.....	۵۲
شیوه نگاه کن و جواب بده.....	۵۲
شیوه بشنو و جواب بده.....	۵۲
شیوه نمایش عروسکی.....	۵۳
شیوه قصه‌گویی.....	۵۴
شیوه کتاب‌خوانی.....	۵۶
شعر و ترانه.....	۵۷
شیوه بازی‌های آموزشی.....	۶۱
بازی تکرار و سکوت.....	۶۱
بازی غلطه، آی غلطه.....	۶۲
بازی مخالف‌ها.....	۶۲
بازی من چه هستم.....	۶۲
بازی بیست سؤالی.....	۶۳
بازی صحبت در گوشی.....	۶۳
بازی پیدا کردن نام داستان.....	۶۳
بازی تشخیص صدا (صدا مال کیه).....	۶۴
بازی چه به چه ربط داره.....	۶۴
بازی تلفن کردن.....	۶۵

۶۵	بازی با واژه‌هایی که هم‌آیی دارند
۶۶	بازی با واژه‌های متشابه
۶۷	بازی چیستان
۶۷	بازی حدس بزن
۶۸	بازی چه احساسی دارم
۶۸	بازی به یاد سپاری
۶۸	بازی لمس کردن
۶۹	بازی اسفش چیست
۶۹	بازی رسم کن
۷۰	بازی چه چیزی را می‌بینی
۷۰	بازی چه چیزی افتاد
۷۱	بازی چه چیز حذف شده است
۷۱	بازی چه پرواز می‌کند
۷۱	بازی زودباش بگو
۷۲	بازی پانتومیم
۷۲	بازی ساخت داستان با تصویر
۷۳	بازی صدا و نام حیوانات و صداهای محیط را بگو
۷۳	بازی دسته‌بندی
۷۴	بازی با تصویر
۷۴	بازی داستان چگونه به پایان می‌رسد
۷۵	بازی اعداد و توپ و طناب
۷۵	بازی داستان را کامل کن
۷۶	بازی به تصویر بکش
۷۶	بازی واژه ناهماهنگ را مشخص کن
۷۶	بازی بادکنک‌های رنگی
۷۷	بازی نمایش با ماسک
۷۸	بازی با گل یا خمیر مجسمه سازی

■ بخش سوم: انواع واحد کارهای آموزشی:

۸۱	واحد کار: سلام و احوالپرسی
۸۶	واحد کار: شناخت اعضای بدن
۹۲	واحد کار: شناخت اعضای خانواده
۹۷	واحد کار: آشنایی با واژه‌های جنسیت
۱۰۱	واحد کار: آشنایی با پرسش و پاسخ کوتاه
۱۰۶	واحد کار: شناخت اشیاء
۱۱۲	واحد کار: شناخت میوه‌ها
۱۱۹	واحد کار: شناخت حیوانات
۱۲۶	واحد کار: شناخت طبیعت
۱۳۱	واحد کار: شناخت گیاهان
۱۳۴	واحد کار: شناخت وسایل نقلیه
۱۴۰	واحد کار: شناخت پوشاک
۱۴۵	واحد کار: شناخت برخی فعل‌ها
۱۴۹	واحد کار: شناخت افعال حسی
۱۵۴	واحد کار: شناخت برخی قیده‌ها
۱۵۸	واحد کار: شناخت مکان
۱۶۱	واحد کار: شناخت مشاغل
۱۶۸	واحد کار: شناخت برخی صفات نرمی و زبری
۱۷۱	واحد کار: شناخت برخی صفات چشایی
۱۷۳	واحد کار: شناخت برخی صفات روحی
۱۷۷	واحد کار: شناخت فصل‌ها
۱۸۳	واحد کار: شناخت برخی صفت‌ها
۱۸۶	واحد کار: شناخت وضعیت و جهت‌ها
۱۹۳	واحد کار: شناخت رنگها
۱۹۷	واحد کار: شناخت زمان
۲۰۳	واژه‌نامه فارسی-انگلیسی
۲۰۹	فهرست منابع و مآخذ

در این روش، کودک با شنیدن کلمات و جملات در محیط اطراف خود، به تدریج با معنی و کاربرد آن‌ها آشنا می‌گردد. این روش برای کودکانی که در محیط خانوادگی یا مهدکودک قرار دارند، مناسب است. از آنجایی که کودکان در این روش، به صورت غیرمستقیم با زبان مواجه می‌شوند، نیاز به تکرار و تمرین بیشتری دارند.

در روش دوم، کودک با استفاده از تصاویر و اشیاء واقعی، با کلمات و جملات آشنا می‌گردد. این روش برای کودکانی که به یادگیری بصری تمایل دارند، مناسب است. از آنجایی که کودکان در این روش، به صورت مستقیم با زبان مواجه می‌شوند، نیاز به تکرار و تمرین بیشتری دارند.

سخن نویسنده

در این کتاب، سعی شده است تا با استفاده از روش‌های یادگیری زبان، کودکان را با کلمات و جملات آشنا کند. از آنجایی که کودکان در این روش، به صورت مستقیم با زبان مواجه می‌شوند، نیاز به تکرار و تمرین بیشتری دارند.

چون که با کودک سر و کارت فتاد
پس زبان کودکی باید کشاد
بسیار مولوی

هدف از نگارش این کتاب، ارائه راهکارهای عملی و جذاب برای فراگیری آسانتر واژه‌ها به کودکان پیش دبستانی است. واژه‌ها در اصل پایه یادگیری زبان هستند. بدون واژه‌ها ارتباط زبانی غیرممکن است. بر همین اساس، ضرورت و اهمیت واژه در یادگیری زبان در همین جا بر ما مشخص می‌شود.

در این کتاب سعی شده است، تا با استفاده از راهکارهایی نظیر به کارگیری بازی در امر آموزش واژه‌ها، یادگیری را راحت‌تر، سریع‌تر، شیرین‌تر و به یاد ماندنی‌تر کند و کودکان را برای ورود به پایه ابتدایی آماده کند.

از طرف دیگر، مشاهده می‌شود در برخی از مناطق غیرفارسی زبان کشورمان (که زبان مادریشان فارسی نیست)،

دانش آموزان پایه تحصیلی سال‌های اول و پایه‌های ابتدایی بالاتر، تفاوت‌های فاحشی با همتایان خود، یعنی دانش آموزان فارسی زبان (که زبان مادریشان فارسی است) از نظر درک مهارت‌های مختلف دارند.

این در حالی است که بسیاری از کودکان که زبان مادریشان فارسی نیست در بدو تحصیل، درک شنیداری و گفتاری کمی از زبان فارسی دارند. آنان از نظر دانش زبانی نسبت به هموعان خود که زبان مادریشان فارسی است، دچار مشکل هستند و از لحاظ درک و کاربرد در سطح پایین‌تری قرار دارند. همین امر موجب افت شدیدی در سال‌های اولیه تحصیل در این مناطق شده است.

- لذا یکی از هدف‌ها از این کتاب این است که تا حد نهایت این فاصله که منجر به افت تحصیلی می‌شود را کمتر گرداند. از مزایای این کتاب این است که بر پایه اصول علمی روان شناسی یادگیری و زبان شناسی جدید تدوین شده است.

اساس یادگیری در این کتاب آموزش واژه‌ها بر اساس حوزه معنایی واژه‌ها (یعنی واژه‌هایی که متعلق به یک خانواده هستند، مانند واژه‌های مربوط به انواع میوه‌ها، انواع حیوانات، انواع وسایل نقلیه و یا واژه‌های مربوط به انواع پوشاک، و ... که هر کدام در یک گروه و حوزه جداگانه قرار می‌گیرند).

امروزه بر اساس تحقیقات گسترده در باره آموزش واژه ثابت شده است که یادگیری واژه بر اساس حوزه معنایی میزان

یادگیری را به طور چشمگیری افزایش داده است. بعلاوه در این کتاب نگاه نو و جدیدی به بازی و نقش آن در فرایند یادگیری شده است.

با نگاهی به فصل پایانی، متوجه می‌شویم که ترتیب و چینش واحدهای کار بر اساس یادگیری کودکان برنامه‌ریزی شده است. در واقع، واحدهای کار اولیه شامل واژه‌های ملموس و غیر انتزاعی است و در واحدهای کار پایانی واژه‌ها حالت انتزاعی پیدا کرده‌اند. ما شاهدیم که همین روند در یادگیری کودکان نیز اتفاق می‌افتد.

از مزایای دیگر کتاب توجه به بازی به عنوان یک ابزار آموزشی و تربیتی است. در ضمن می‌توان این بازی‌ها را با اندکی تغییر برای آموزش سایر علوم مانند ریاضی و ... به کار برد.

خوانندگان این کتاب:

مطالعه این کتاب به تمامی عزیزانی که به نوعی با آموزش و تدریس در ارتباط‌اند، بویژه به مربیان و مدرسان کلیه مهدکودک‌ها و مدارس پیش‌دبستانی و اولیای محترم آنان که خواهان آموزش معنادار و جذاب هستند، توصیه می‌شود.

این کتاب شامل یک مقدمه و دو فصل است. مقدمه، شامل پیش‌گفتار و معرفی برخی مفاهیم است. فصل اول به ویژگیهای بازی می‌پردازد. فصل دوم در معرفی انواع بازی‌های آموزشی و شامل سه بخش است. بخش اول شرحی درباره زبان آموز

است. بخش دوم به بازی‌های آموزشی می‌پردازد. بخش آخر شامل ۲۵ واحد کار با به کارگیری بازی برای آموزش واژه‌های پایه است.

در این جا، لازم می‌دانم از سازمان بهزیستی استان اصفهان، آقای دکتر صادقی، آقای دکتر بختیاری، آقای دکتر ضیاء حسینی، خانم نجف‌پور، آقای محمدعلی کریمی‌نیا و آقای رسول شیروانی، به خاطر راهنمایی‌ها، همکاری‌های خالصانه‌شان سپاسگزاری کنم. به همسر عزیزم، در پایان، آنچه در برابر خود دارید، از عیب و اشکال به دور نیست و هرگونه پیشنهاد جهت بهبود بخشیدن به کیفیت اثر موجب امتنان نویسنده خواهد شد. از خوانندگان محترم خواهشمندم پیشنهادات خود را به آدرس نویسنده ارسال دارند تا ان شاء الله در چاپ‌های آینده، لحاظ گردد.

منصور ریاحی چلوانی

Mansoor_riyahi@yahoo.com

پیشگفتار

«واژه، ابزار اساسی تفکر است،

درک کودک از جهان خارج

بدون واژه مخدوش خواهد بود،

سوزان ایراک

یکی از مسائل مهم در تدریس، به خصوص تدریس زبان، توانایی معلم در ایجاد فضایی پرجنب و جوش و فعال در کلاس است. به طوری که زبان آموزان احساس کنند چیزی از کلاس هستند و به تلاش آنان اهمیت داده می شود. کلاسی که زبان آموز در آن احساس کند می تواند توانایی خود را نشان دهد، محیط مناسبی برای یادگیری است، و توجه معلم به این تلاش، زبان آموزان را برای فعالیت بیشتر ترغیب می کند.

از جمله مشکلات اغلب فراگیران در کلاس درس، ترس و اضطراب است، این احساس با شدت و ضعف متفاوت و البته در سنین مختلف، موجب می گردد که شخص نتواند از تمام ظرفیت و توان خود بهره لازم را ببرد.

در آموزش زبان نیز مواجه شدن با ساختارهای دستوری، واژه‌ها و متن‌های جدید، می‌تواند سبب ایجاد احساس ناامنی و اضطراب گردد که این امر بر توانایی فراگیری زبان آموز، تأثیر می‌گذارد. به همین دلیل در این کتاب، در امر آموزش واژه به بازی‌های آموزشی-زبانی، نگاه و توجه خاصی شده است.

به در اینجا برای این که خوانندگان عزیز متوجه معنای واژه‌های فنی به کار برده شده در کتاب بشوند، تعریف‌هایی از آنها ارائه می‌دهیم، تا فهم مطالب آسان‌تر شود.

تعریف مفاهیم

بازی (game / play): در واژه‌نامه‌های مختلف ۵۵ معنی گوناگون برای بازی ارائه شده است. نکته مشترک آنها عبارت است از این که: بازی مستلزم میزانی از سرگرمی و تفریح است و لزوماً یک فعالیت جدی نیست. برای روان‌شناسان بازی صرفاً در دوران کودکی موضوعیت مطالعه داشته و صرف تفریح، سرگرمی و جدی نبودن کودکان به هنگام انجام چنین فعالیتی مطرح نیست.

در مجموع، هر محقق با توجه به دیدگاه خود به تعریف بازی پرداخته است (A. S. Reber).

حوزه‌های معنایی (Semantic fields): حوزه‌های معنایی به

مجموعه‌ای از عنوان‌های واژگانی (Lexical Entries) اطلاق می‌شود که

هسته معنای مشترکی داشته باشد. به بیان دیگر، حوزه‌های معنایی در برگیرنده واژه‌هایی است که معنایشان به یک حوزه و مفهوم مربوط می‌شود. گروهی از واژه‌ها در واژگان زبان که از نظر معنایی با هم ارتباط دارند، اعضای یک حوزه معنایی را تشکیل می‌دهند. اگرچه واژه‌های یک حوزه معنایی با یکدیگر هم‌معنی نیستند، اما به یک مفهوم کلی اشاره می‌کنند. روابط خانوادگی و رنگها نمونه‌های بارز حوزه‌های معنایی به شمار می‌روند. در این کتاب، واژه‌هایی که به یک حوزه معنایی مربوط هستند، نظیر اعضای بدن، رنگها، وسایل و اثاثیه منزل و... با هم آموزش داده می‌شوند.

اشتراک در یک شرط لازم، سبب طبقه‌بندی واژه‌ها در یک حوزه معنایی می‌گردد. برای نمونه «سگ»، «گربه» و «اسب» و «گاو» و جز آن می‌توانند به دلیل «پستاندار بودن» یک حوزه معنایی را تشکیل دهند. از سوی دیگر، «سگ»، «ببر»، به دلیل «گوشتخوار بودن» اعضای حوزه معنایی دیگری به حساب می‌آیند که «اسب» عضوی از آن حوزه نیست. حوزه‌هایی معنایی را می‌توان به مجموعه‌ای از واژه‌ها اطلاق نمود که بین آنها ارتباط نزدیک معنایی وجود داشته باشد و نیز تمام واژه‌ها، زیر مجموعه‌ای از همان مفهوم کلی باشند.^۱

واژگان پایه

یادگیری واژه، بخش مهمی از

یادگیری زبان را تشکیل می‌دهد.

در این بخش به بررسی واژه‌ها و واژگان خواهیم پرداخت.

واژگان پایه (basic lexicon)، مجموعه واژگانی است که تمامی اعضای یک جامعه زبانی در برخورد های زبانی خویش، آنها را به کار می‌برند و درک می‌کنند و آن مجموعه جزو دانش مشترک واژگانی افراد مختلف یک جامعه محسوب می‌شود. این تعریفی است که کم و بیش در منابع مختلف مشاهده می‌شود، اما تعریفی که ما از واژگان پایه داریم این است که در برخورد های زبانی مردم، کاربرد بیشتری دارد و اگر از لحاظ آماری گفتار آنان را بررسی کنیم، خواهیم دید که بعضی از واژه‌ها از درجه کاربرد بالاتری برخوردار هستند. همچنین در موضوعات مختلفی مانند قصه گوئی، نقل داستان، احوالپرسی و ... آنها را به کار می‌برند. یعنی این که: اگر واژه‌ای تنها در یک موضوع، مشخص کاربرد بیشتری داشته باشد واژه پایه نیست، بلکه در موضوعات مختلف و صحبت کردن از مسائل متعدد، کاربرد داشته است.

واژگان، مجموعه واژه‌هایی است که به عنوان مصالح زبانی، برای برقراری ارتباط با کودک و نوجوان مورد استفاده قرار می‌گیرد و اگر از

میان این مجموعه میانگین از واژه‌ها انتخاب شود که همه کودکان و نوجوانان یک گروه سنی آن‌ها را بفهمند و استفاده کنند، واژگان پایه به دست می‌آید.^۱

از دیدگاه مهارت‌های زبانی می‌توان واژگان پایه را به چهار نوع زیر تقسیم کرد:

۱. واژگان پایه نوشتاری: یعنی تعداد واژه‌هایی که فرد در نوشتن به کار می‌برد.

۲. واژگان پایه خوانداری: یعنی تعداد واژه‌هایی که فرد در خواندن متن به سادگی می‌فهمد.

۳. واژگان پایه گفتاری: یعنی تعداد واژه‌هایی که در کلام فرد یافت می‌شود.

۴. واژگان پایه شنیداری: یعنی تعداد واژه‌هایی که فرد وقتی آن‌ها را می‌شنود، می‌فهمد.

... به بیان دیگر، واژگان پایه را می‌توان به تولیدی (گفتاری و نوشتاری) و ادراکی (شنیداری و خوانداری) و یا به بصری (خوانداری و نوشتاری) و سمعی (گفتاری و شنیداری) تقسیم کرد.

۱. نعمت زاده، ۸۰-۱۳۷۹: مقدمه.